

บทที่ 5

บทสรุป วิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปและวิเคราะห์

ค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นค่าปรับทางเอกชนที่ถูกกำหนดเพื่อลงโทษการกระทำที่น่าถูกลงโทษ และป้องปรามการกระทำผิดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ค่าเสียหายเชิงลงโทษจึงเป็นค่าเสียหายที่นอกเหนือจากค่าเสียหายที่มุ่งชดเชยตามปกติ ปกติแล้วศาลในประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษโดยประเมินถึง ความรุนแรงของค่าเสียหายและความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น พฤติกรรมของจำเลยที่สังคมไม่ยอมรับ โอกาสที่จำเลยอาจหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ ฐานะทางการเงินของจำเลย ผลประโยชน์ที่ผู้ละเมิดได้รับ ทดแทนค่าใช้จ่ายที่โจทก์เสียไปในการดำเนินคดี และความรับผิดชอบทางแพ่งจากการกระทำผิดเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ศาลกลับถูกวิจารณ์พอสมควรถึงความเหมาะสมในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเพราะค่าเสียหายเชิงลงโทษในบางคดีมีจำนวนสูงมากอย่างไม่สมเหตุสมผล จึงมีความพยายามในการปฏิรูปกฎหมายละเมิดเพื่อลดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษลง เช่น การกำหนดเพดานขึ้นสูงและความสัมพันธ์กันค่าเสียหายที่แท้จริง เป็นต้น แต่งานวิจัยเชิงประจักษ์หลายชิ้นแสดงให้เห็นว่า มีจำนวนคดีละเมิดเพียงไม่กี่คดีเท่านั้นที่ได้รับค่าเสียหายเชิงลงโทษ และในกลุ่มคดีเหล่านี้ก็มีค่ามัธยฐานของค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่สูงเกินไปเลย มีคดีที่ได้รับค่าเสียหายเชิงลงโทษประมาณ 1 ใน 3 เท่านั้นที่ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษสูงกว่าค่าเสียหายที่แท้จริง และในคดีที่ค่าเสียหายแท้จริงต่ำ ทั้งค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของอัตราส่วนของค่าเสียหายเชิงลงโทษต่อค่าเสียหายแท้จริงมีค่าสูงมาก แสดงถึงการกระจายของกลุ่มค่าเสียหายทำให้เกิดความยากจนแทบจะเป็นไปไม่ได้ในการคาดเดาถึงจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษหากมีคดีความเกิดขึ้น ส่วนในคดีที่มีค่าเสียหายแท้จริงสูง จำนวนค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของอัตราส่วนของค่าเสียหายเชิงลงโทษต่อค่าเสียหายแท้จริงกลับมีค่าค่อนข้างต่ำซึ่งแสดงถึงความแน่นอนและทำให้ง่ายต่อการคาดเดาค่าเสียหายเชิงลงโทษหากมีคดีความเกิดขึ้น

สำหรับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร อันได้แก่ ประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส และ ญี่ปุ่น ไม่ยอมรับค่าเสียหายเชิงลงโทษในกฎหมายละเมิดบททั่วไปอย่างเป็นทางการ แม้จะมีคำพิพากษา

บางประเภทกล่าวถึง วัตถุประสงค์แห่งการป้องกันปรามเป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหาย หรือมีกฎหมายพิเศษ เช่น กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่เปิดช่องให้มีการคำนวณ โดยยึดถือค่าอะไรที่จำเลยได้รับเป็นค่าเสียหายได้ แต่ในคดีที่ถูกร้องขอให้บังคับค่าเสียหายเชิงลงโทษตามคำพิพากษาต่างประเทศแล้ว ศาลกลับไม่ยอมรับค่าเสียหายประเภทนี้เป็นความรับผิดชอบทางแพ่ง จึงถือได้ว่า ค่าเสียหายเชิงลงโทษยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการในกฎหมายละเมิดที่เป็นบททั่วไป

สำหรับประเทศไทยแล้ว แม้จะมีคำพิพากษาฎีกาในอดีตที่อาจตีความได้ว่าเป็นค่าเสียหายที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นเยี่ยงอย่างหรือเพื่อลงโทษจำเลย แต่ในคำพิพากษาฎีกาสมัยใหม่ประกอบกับนักกฎหมายส่วนใหญ่มีความเห็นว่า กฎหมายละเมิดมิได้ให้อำนาจศาลกำหนดค่าเสียหายที่เกินไปกว่าค่าเสียหายเพื่อการเยียวยา ส่วนค่าเสียหายเชิงลงโทษในปัจจุบันปรากฏอยู่ในเฉพาะกฎหมายพิเศษ 3 ฉบับที่เพิ่งมีผลบังคับใช้ได้ไม่นานเท่านั้น

ผู้เขียนได้นำเสนอทางเลือก 2 ทางสำหรับการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายไทย โดยทางเลือกที่ 1 เห็นว่า หลักการชดใช้ตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะป้องปรามพฤติกรรมที่สังคมไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างเหมาะสม จึงควรขยายบทบาทและหน้าที่ของกฎหมายละเมิดเพื่อให้ป้องปรามและลงโทษผู้ละเมิดได้ด้วย แต่มาตรา 438 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เดิมยังไม่เหมาะสมเพราะมาตราดังกล่าวถูกสร้างขึ้นเพื่อสะท้อนแนวคิดการเยียวยาความเสียหายเพื่อให้กลับคืนสู่สภาพเดิมเท่านั้น ผู้เขียนจึงนำแนวทางจากบทบัญญัติงานวิจัย และคำพิพากษาที่สำคัญของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวนมาก มาเป็นแนวทางเพื่อนำเสนอร่างใหม่ of มาตรา 438 อันเป็นแม่บทที่ให้อำนาจศาลกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนในคดีละเมิด หลักการสำคัญมีอยู่ว่า ไม่ควรนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาบังคับใช้กับคดีละเมิดทุกกรณี แต่ควรจะนำมาใช้กับการละเมิดบางประเภทเท่านั้น อันได้แก่ การละเมิดที่มุ่งร้าย และการประมาทเลินเล่อไม่แยแสต่อสิทธิของผู้อื่น

มาตรา 438 บัญญัติว่า “ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่งค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่ การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิดหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใดๆ อันได้ก่อกำขึ้นนั้นด้วย

หากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้ละเมิดได้ทำละเมิดโดยจงใจอย่างมุ่งร้าย มีเจตนาทุจริต หรือกระทำโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของบุคคลอื่นเลย ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ละเมิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพื่อการ

ลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่างๆ เช่น ความร้ายแรงของความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับและอาจได้รับ การละเมิดที่ควรได้รับการดำเนินคดี ผลประโยชน์ที่ผู้ละเมิดได้รับ โอกาสหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ ฐานะทางการเงินของผู้ละเมิด ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ค่าเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน การที่ผู้ละเมิดได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้เสียหายมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย และบทบังคับทางแพ่งที่ถูกปรับใช้หรืออาจถูกปรับใช้สำหรับการกระทำเดียวกัน

การกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามวรรคสาม ให้ศาลมีอำนาจกำหนดได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด แต่ถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดมีจำนวน ไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ ได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด”

ส่วนทางเลือกที่ 2 เห็นว่า แม้แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่เป็นต้นแบบของค่าเสียหายเชิงลงโทษก็ยังอยู่ในภาวะซังก้างันเพราะได้ถูกปฏิรูประบบค่าเสียหายเป็นอย่างมาก ส่วนประเทศระบบลายลักษณ์อักษรก็อยู่ในภาวะลั้งเลที่จะรับค่าเสียหายเชิงลงโทษมาบรรจุในกฎหมายละเมิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศฝรั่งเศสที่มีโครงการพยายามนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ในกฎหมายละเมิดทั่วไปแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จในท้ายที่สุด ผู้เขียนจึง ได้อ้างเหตุผลทั้งเป็นข้อโต้แย้งเชิงทฤษฎี เช่น การแบ่งแยกกันของกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา ความแตกต่างของวิธีพิจารณาเกณฑ์พยานและหลักฐาน เป็นต้น และข้อโต้แย้งเชิงปฏิบัติ เช่น ในคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจส่งผลให้ผู้เสียหายรายย่อยแย่งกันมาฟ้องคดีให้เร็วที่สุด ในกรณีของค่าทนายความนั้นระบบกฎหมายของไทยก็มีกลไกช่วยเหลือให้ผู้เสียหายอยู่แล้ว ค่าเสียหายเชิงลงโทษยังอาจเพิ่มจำนวนคดีความในชั้นศาลซึ่งส่งผลเพิ่มต้นทุนการบังคับใช้กฎหมายอย่างต่อเนื่อง ค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจเป็นช่องทางให้ผู้เสียหายหาประโยชน์จากกฎหมายโดยมิชอบ และยังเป็นช่องทางให้ทนายความหาประโยชน์จากคดีความ และส่งผลบิดเบือนระบบโครงสร้างแรงจูงใจของกฎหมายอาญาอีกด้วย

ผู้เขียนจึงเห็นว่า ไม่ว่าจะตีความเนื้อความในมาตรา 438 ของกฎหมายละเมิดทั่วไปให้กว้างขึ้นหรือการแก้ไขมาตราดังกล่าวให้รวมถึงหลักการของค่าเสียหายเชิงลงโทษอย่างชัดเจน แต่กลับไม่เหมาะสมที่จะนำหลักการของค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในมาตราดังกล่าวเพราะอาจทำให้เกิดปัญหาทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติอยู่หลายประการ มาตรา 438 ถูกร่างมาเพื่อวัตถุประสงค์แห่งการเยียวยาความเสียหายเท่านั้น ส่วนวัตถุประสงค์ในการป้องปรามและการลงโทษก็ควรจะปล่อยให้เป็นที่หน้าที่ของระบบกฎหมายอาญา มิฉะนั้นแล้ว ฝ่ายนิติบัญญัติจะแบ่งแยกกฎหมายแพ่งกับอาญาออกจาก

กันเพื่อเหตุใด แม้จะเคยมีนักกฎหมายให้ความเห็นว่า ค่าเสียหายที่ศาลกำหนดให้นำจะต่ำกว่าความเป็นจริง แต่การแก้ไขปัญหานี้ด้วยการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ก็มีวิธีการที่ถูกต้องเพราะการเพิ่มองค์ความรู้แก่ผู้พิพากษาเพื่อให้มีความสามารถเพียงพอในการกำหนดค่าเสียหายโดยอ้างอิงกับหลักเศรษฐศาสตร์น่าจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่า

โดยผู้เขียนเห็นว่า แม้ค่าเสียหายเชิงลงโทษจะไม่เหมาะสมกับกฎหมายละเมิดทั่วไป แต่เห็นได้ชัดว่าหลักการค่าเสียหายเชิงลงโทษมีประโยชน์อย่างมหาศาลต่อพัฒนาการกฎหมายของประเทศในระบบลายลักษณ์อักษร ถ้าจะมีการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาบังคับใช้จริง ก็ควรมีอยู่ในกฎหมายพิเศษและเป็นกฎหมายใหม่ เพราะการจะนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาบังคับใช้ก็ต้องมีการศึกษาผลกระทบตั้งแต่ขั้นตอนการร่างกฎหมายเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ ค่าเสียหายเชิงลงโทษที่พบในกฎหมายพิเศษทั้ง 3 ฉบับอันได้แก่ พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 จึงมีความเหมาะสมดีแล้ว นอกจากนี้ยังอาจมี กฎหมายบางประเภทที่ควรได้รับการบัญญัติหรือแก้ไขเพื่อเพิ่มค่าเสียหายเชิงลงโทษไปอีกด้วย เช่น กฎหมายอันเกี่ยวกับการซื้อ โกงแรงงานไปทำงานในต่างประเทศ กฎหมายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

(1) ด้วยข้อโต้แย้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ ผู้เขียนเห็นว่า ผู้ร่างกฎหมายควรนำหลักการของค่าเสียหายเชิงลงโทษรวมในกฎหมายพิเศษเฉพาะกรณีไป น่าจะเหมาะสมมากกว่าการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บังคับใช้มานานแล้ว

(2) ศาลไม่ควรตีความมาตรา 438 ให้ขยายความรวมไปถึงค่าเสียหายเพื่อเป็นการลงโทษผู้ละเมิด เพราะมาตรา 438 มีวัตถุประสงค์เพียงการเยียวยาผู้เสียหายเท่านั้น หากผู้เสียหายพิสูจน์ไม่ได้ก็ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายตามพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ซึ่งต้องไม่เกินไปกว่าความเสียหายที่แท้จริง

(3) ในการคำนวณค่าเสียหายเพื่อให้เหมาะสมแก่คดี ก็ควรมีการเพิ่มองค์ความรู้แก่ผู้พิพากษาเพื่อให้มีความสามารถเพียงพอในการกำหนดค่าเสียหายโดยอ้างอิงกับหลักเศรษฐศาสตร์น่าจะเป็น

ทางเลือกที่ทำให้ผู้เสียหายได้รับค่าสินไหมทดแทนเหมาะสมกับความเสียหายที่เกิดขึ้น เพราะหลักการทางเศรษฐศาสตร์จะทำให้ผู้เสียหายได้รับค่าสินไหมทดแทนตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง มิใช่จำนวนค่าเสียหายที่ศาลหยิบยกมาโดยอ้างว่าเพื่อให้คู่ความพอใจแต่กลับไม่มีหลักการอ้างอิง

(4) ในอนาคตควรพิจารณาการนำค่าเสียหายในเชิงลงโทษไปใช้ในกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับ การลงโทษผู้บริหารบริษัทจัดหาคนงานไปทำงานต่างประเทศที่ฉ้อโกงคนงาน และการลงโทษผู้บริหารองค์กรธุรกิจที่กระทำความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วย